

פתח דבר

בשעה בה אנו יושבים לכתוב שורות אלה, העיתונים מדווחים על שורה חדשה של צעדים שנוקטות הפקולטות למדעי הרוח בישראל על־מנת למשוך אליהן תלמידים חדשים לקראת שנת הלימודים הצפויה. התפיסה הרווחת בציבור הרחב, המכונה בשם העגום "משבר מדעי הרוח", מהדהדת במסדרונות הפקולטה חדשות לבקרים. ואולם, אין חדש תחת השמש. מגמות אלה לא החלו כאן, בישראל של המאה ה־21. עוד בשירו האוטוביוגרפי הנודע של אובידיוס (43 לפנה"ס–17 לס'), מתאר המשורר הרומי כיצד אביו אסר עליו להשקיע את מרצו ב"הבל", ותחת זאת הפנה אותו ללימודי רטוריקה, כדי שיהנה ממשרה שבצידה הכנסה:

יְלֵד הַיִּיטִי וּכְבֹר לְעֵבֶד דְּרִי־רוֹם הַתְּאֵוִיטִי:

חָרַשׁ שְׁבֵתָה אֶת לְבִי מוֹנֵה בְּשִׁיר־נְעִימוֹת...

אֲזַ יוֹכִיחֵנִי אָבִי: "מַה בָּצַע בְּהֵבֶל בְּחַרְתָּ?

הוֹמְרוֹס, שִׁרֵּי־הַשִּׁירָה, הוֹן לֹא צָבַר בְּשִׁירָיו!¹

כתב־העת מוזה נוסד, בין היתר, כדי לייצג עמדה מנוגדת לזו הרווחת בקרב חוגים נרחבים בישראל. אנו עומדים על כך שישנה חשיבות רבת־מעלה בעיסוק בהיסטוריה, בספרות ובאמנויות. לאורך כל קורות הימים נאבקו גדולי ההוגים והמשוררים באותה התפיסה ממש, תפיסה המצמצמת ומפחיתה בערכם ובמעמדם של תחומי הידע ההומניסטי בהשוואה לתחומים שמבטיחים ממון ופרנסה. התרבות האנושית היא נאצלת ומן הראוי שנאבק בעבורה. גיליון הבכורה של מוזה מבקש להוות נדבך נוסף בקידום מעמדם של מדעי הרוח, בהיותו במה לתלמידי מחקר מתקדמים, הממשיכים להעמיק, להרחיב ולשכלל את המחקר ההומניסטי בישראל.

אנו מצטרפים בכך אל מגמה שהולכת ומתחזקת בשנים האחרונות, המתבטאת בפריחה חסרת תקדים של פלטפורמות הפונות במישרין אל קהילת תלמידי המחקר במדעי הרוח: כנסים, סדנאות, סמינרים, פרויקט "לימוד בחברותא" ועוד. ואף־על־פִּי־כן, עד עתה טרם היה בנמצא כתב עת לתלמידי מחקר מתקדמים בתחום, שישמש כבמה טקסטואלית התומכת במיזמים אלה ונתרמת על ידם.

לפיכך, יזמנו לפני כשנה את מוזה, במטרה להציע פלטפורמה לשם פרסום רעיונות חדשניים ויצירתיים בתחומי מחקר הומניסטיים, וזכינו מיד לתמיכתה של הנהלת בית ספר ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל ללימודים מתקדמים במדעי הרוח. תמיכה מערכתית זו של בית ספר מנדל, ברוח ובחומר גם יחד, היא שאפשרה לנו לצאת לדרך. כעת מונח לפניכם הגיליון הראשון של כתב העת.

1. אובידיוס, שירי העצבת, 4.10, תרגום: עמינדב דיקמן (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 2000), 113.

העבודה על גיליון זה הנכיחה עבורנו ביתר שאת את משמעותה של קהילה יוצרת. כחוקרים צעירים במדעי הרוח, אנו מכירים היטב את טעמן של שעות הבדידות הארוכות מול המסך. כדוקטורנטים אנו משקיעים את רוב מאמצינו בעבודה על הנושא המובחן והמוגדר אותו אנו חוקרים. מוזה לא היה מתאפשר לולא בחרנו לעזוב את אזורי הנוחות שלנו – הפיזיים והדיסציפלינריים – ולצאת למסע משותף שמטרתו היא עצם הדרך המשותפת. מוזה הוא, אם כן, כתב עת שהוא חלק מקהילה, אך בה בעת מכונן קהילה בעצמו.

מוזה הוא כתב עת עברי ומולטי-דיסציפלינרי. באקלים האקדמי הנוכחי, הבחירה להוציא לאור את מוזה ככתב עת עברי דווקא אינה מובנת מאליה. מיעוטן של במות עבריות זמינות – בייחוד מחוץ למדעי היהדות – ולצד זאת, הרצון לשמש כבית חם לתלמידי מחקר ישראלים, הם שהניעו אותנו לייסד את כתב העת בשפה העברית. בתוך כך, ראינו משמעות גדולה לפרסם כתב עת עברי דווקא בימים אלה, שבהם מדעי הרוח הולכים ומתרחקים מעולמם התרבותי של מרבית הישראלים, בין השאר בשל הכורח לפרסם מחקרים בבמות שפיטות לוועזיות. אנו תקווה כי פרסום כתב העת בעברית, בפורמט מזמין ככל האפשר, יסייע לנו להנגיש את כתב העת לחוגים נרחבים בחברה הישראלית – לא אנשי אקדמיה בלבד, כי אם קוראים שוחרי דעת ותאבי לימוד באשר הם. הפורמט המקוון והחינמי של כתב העת מכונן בין השאר להשגת מטרה זו.

זאת ועוד, המולטי-דיסציפלינריות של מוזה משמעותית במיוחד עבורנו, ובאה לידי ביטוי לכל אורכו של גיליון הבכורה. ששת המאמרים מגיעים מארבעה תחומי-דעת שונים: היסטוריה כללית, ספרות כללית והשוואתית, מחשבת ישראל ותולדות האמנות, ואנו מקווים שבגיליונות הבאים נזכה להרחיב עוד יותר את היריעה הדיסציפלינרית. כמעט כל המאמרים משיקים לתחומי-דעת אחרים: בין חינוך יהודי לבין מחשבת ישראל, בין היסטוריה כללית לפילוסופיה פוליטית ולספרות, בין תולדות האמנות ללימודי מגדר ותרבות, ועוד. עושר הנושאים והמולטי-דיסציפלינריות משקף את מגוון הדעות, את העדכניות ואת החדשנות שמוזה מבקש להציג.

מוזה לא היה רואה אור אלמלא התגייסותם של רבות ורבים לטובת המטרה: נודה במיוחד לפרופ' ישראל יובל, ראש בית ספר מנדל, לפרופ' אילנה פרדס, ראשת התוכנית לדוקטורנטים מצטיינים, ולפרופ' מנואלה קונסוני, שמילאה את מקומה בעת ייסודו של כתב העת והעניקה לנו את ברכתה. הפרופסורים יובל, פרדס וקונסוני נמנים כולם על חברי מועצת המערכת של כתב העת, לצד פרופ' זאב הרוי ופרופ' אדוין סרוסי – ולכולם הייתה יד בכינון כתב העת. אנו מודים למזכיר המערכת, אביתר ורמן, ולצוות ההנהלה המסור של בניין מנדל, בראשות אירינה דוסטוב: שירי אזולאי, לירון ברהום ורוני ענקי, שסייעה לנו רבות עם אתר כתב העת.

תודה רבה לכל הכותבות והכותבים, וכמובן ללקטוריות וללקטורים – מרביתם תלמידים בבית ספר מנדל – שתרמו לנו ברוחב לב מזמנם היקר, אך חוסים בצילו האנונימי של השיפוט העיוור. ברצוננו להודות מקרב לב גם למעצב הגרפי, רותם כהן-סואיה, לעורכת הלשונית, הדר פרי, ולאמנית נעמה לוטן-סניטקוף, שנעתרה לבקשתנו ונידבה את עבודתה קוסטא דחיותא 2 לטובת הדימוי המופיע על שער הגיליון.

אנו מאחלים לכם קריאה מהנה,

עורכי מוזה,

אדם יודפת, שחר ליבנה ותמיר קרקסון

מזוזה

כתב עת לתלמידי מחקר
במדעי הרוח

עורכים:
אדם יודפת, שחר ליבנה, תמיר קרקסון

האוניברסיטה העברית בירושלים
THE HEBREW UNIVERSITY OF JERUSALEM

בית-ספר ניק, גיזוף ומורטון מנדל
ללימודים מתקדמים במדעי הרוח

מועצת המערכת:

פרופ' ישראל יובל – יו"ר, פרופ' זאב הרוי,
פרופ' אדוין סרוסי, פרופ' אילנה פרדס,
פרופ' מנואלה קונסוני

מזכיר המערכת: אביהר ורמן
עיצוב גרפי: רותם כהן-סואיה
עריכה לשונית: הדר פרי
על העטיפה: קוסטה דחיותא 2,
נעמה סניטקוף-לוטן

<http://mandelschool.huji.ac.il/מוזה>
muza.journal@gmail.com

© 2017 כל הזכויות שמורות למערכת מוזה,
בית ספר מנדל ללימודים מתקדמים במדעי הרוח, האוניברסיטה
העברית בירושלים, ירושלים 91905

תוכן העניינים

1	פתח דבר	אדם יודפת שחר ליבנה תמיר קרקסון
7	על העיוורון: ספר איוב כמודל להארה רוחנית בסונטה התשע-עשרה של מילטון	מירי אבישר
23	מבוסס על סיפור אמיתי: היסטוריה ובדיה ביומן שנת המגפה של דניאל דפו	רודי קיסלר
40	תומס מור בברלין: התקבלותה של אוטופיה בגרמניה המודרנית	דניאל רוזנברג
56	עדכון חילוני-ציוני לציאנה וראינה: עיון בדרשותיו של דוד כהן	נטע שרם
73	סטודיו משלך: גוף ומיניות ביצירתן של אמניות אורתודוקסיות-מודרניות בישראל	דוד שפרבר
88	מעבר לבזות: הנידה באמנות העכשווית, דיון מגדרי-הלכתי	רוני צורף
104	תקצירים באנגלית	
109	שער באנגלית	